

Position Paper t.b.v. rondetafelgesprek over explosies, op 15 Juni 2024.

Katharina Krüsselmann, onderzoeker geweld en vuurwapens, Universiteit Leiden

Geachte deelnemers van het rondetafelgesprek ‘explosieven’,

Sinds 2017 is het illegaal gebruik van explosieven aanzienlijk toegenomen. Tot 2020/2021 betrof het voornamelijk fabrieksmatig geproduceerde handgranaten die bij gebouwen werden geplaatst (53 incidenten in 2019¹), maar deze explodeerden zelden. Hoewel het illegaal gebruik van handgranaten in de loop der tijd is afgenomen, is het gebruik van andere soorten explosieven toegenomen. Volgens de meest recente statistieken van de politie vonden er in 2023 **rond 900 explosies** plaats², wat wijst op een enorme toename in de afgelopen jaren. Explosieven worden voornamelijk geplaatst bij gebouwen, zoals woonhuizen of bedrijven, met als doel **afpersing, intimidatie of bedreiging** van de bewoners of gerelateerde personen. Volgens de politie is een groot deel van deze acties gerelateerd aan conflicten in het criminele milieu, ook al zijn er recent berichten dat explosieven ook in andere soorten conflicten worden gebruikt. De **aanzienlijke impact** op het veiligheidsgevoel van doelwitten, omwonenden en de samenleving als geheel wordt duidelijk door berichten in de media. En ook de impact op lokale besturen en de politie is groot, die veel middelen moeten inzetten om deze criminele activiteiten te bestrijden.

Deze inzichten volgen uit onderzoek dat collega's van de Universiteit Leiden en ik hebben verricht naar het illegaal gebruik van explosieven.³ Ook heb ik mij de afgelopen vier jaar beziggehouden met promotieonderzoek naar vuurwapengeweld in Nederland⁴. Dit onderzoek heeft geleid tot een beschrijving van het fenomeen en diverse inzichten die bijzonder relevant zijn voor de vraag: Hoe kunnen we het illegal gebruik van explosieven stoppen? In het bijzonder wil ik drie inzichten verder toelichten.

Het gebruik van explosieven heeft (te) veel voordelen voor criminelen

Uit wetenschappelijke literatuur blijkt dat de keuze voor een specifiek wapen wordt bepaald door situationele beschikbaarheid en rationele (praktische) overwegingen⁵. In het kader van ons onderzoek hebben wij gesprekken gevoerd met deskundigen over beschikbaarheid en overwegingen van criminelen bij het gebruik van explosieven. Hieruit blijkt dat de beschikbaarheid van illegaal vuurwerk en andere (deels legale) componenten voor het maken van explosieven groot is. Deze beschikbaarheid faciliteert niet alleen het continue gebruik van explosieven door daders betrokken bij de georganiseerde misdaad, maar maakt explosieven ook een **relatief goedkoop en toegankelijk middel** voor personen zonder contacten in de criminele wereld. Andere praktische overwegingen voor het illegaal gebruik van explosieven zijn bijvoorbeeld de bereidheid van sommige minderjarigen om tegen betaling ‘vuurwerk’ te plaatsen en daardoor ongemerkt betrokken raken bij georganiseerde criminaliteit en het grote effect dat het plaatsen van explosieven heeft op het doelwit, zoals het sluiten van een pand door de burgemeester.

Preventie- en interventiestrategieën moeten zich dus richten op het **minimaliseren van de voordelen** van het illegaal gebruik van explosieven. Potentiële aanknopingspunten hierbij zijn bijvoorbeeld het voorlichten van een risicogroep jongeren over manieren hoe zij ongemerkt betrokken kunnen raken bij

¹ Krüsselmann, K., Rabolini, A. & Liem, M. (2021). The illegal use of handgrenades in the Netherlands. The Hague: Leiden

² Zie bijvoorbeeld NOS artikel: <https://nos.nl/artikel/2513720-dit-jaar-al-250-vuurwerkaanslagen-ondanks-maatregelen>

³ Krüsselmann, K., Rabolini, A. & Liem, M. (2021). The illegal use of handgrenades in the Netherlands. The Hague: Leiden University; van Gunst, L., Krüsselmann, K., & Liem, M. (in voorbereiding) Explosief geweld. Den Haag: Universiteit Leiden.

⁴ Krüsselmann, K., Aarten, P. & Liem, M. (2022) Dutch Firearm Violence Monitor; Liem, M. & Krüsselmann, K. (2021) The way of the gun: firearms trafficking and its impact on violence in the Netherlands. Brussels: Flemish Peace Institute.

⁵ Wilkinson, D. L., & Fagan, J. (1996). The role of firearms in violence scripts: The dynamics of gun events among adolescent males. *Law & Contemp. Probs.*, 59, 55.; Warner, T. D., & Ratcliff, S. (2021). What guns mean: who sees guns as important, essential, and empowering (and why)? *Sociological inquiry*, 91(2), 313-346.

deze criminele activiteiten of (het herzien van) afspraken met bedrijven die legale componenten verkopen die vaak worden gebruikt voor het maken van explosieven. Ook moet kritisch gekeken worden in hoeverre huidige reacties op explosies, zoals het sluiten van gebouwen, in de hand spelen van de criminelen die juist met deze reacties rekening houden in hun keuze voor explosieven.

Geweldsmiddelen moeten een centralere aanpak krijgen

Naast gerichte preventie- en interventiestrategieën specifiek gericht op het gebruik van explosieven, moet niet worden vergeten dat de onderliggende criminaliteit – het bedreigen, afpersen of intimideren van personen – niet nieuw is en ook met andere geweldsmiddelen wordt gepleegd. Tussen 2018-2021 registreerde de politie bijvoorbeeld rond duizend beschietingen van woningen, die een vergelijkbaar patroon volgen als de aanslagen op huizen met explosieven⁶. De afgelopen jaren lijken criminelen echter eerder de keuze te maken voor het gebruik van explosieven in plaats van vuurwapens (beschietingen van gebouwen zijn met 17% gedaald sinds 2020), mogelijk vanwege eerdergenoemde redenen.

Dit inzicht betekent enerzijds dat het niet nodig is om een geheel nieuwe strategie te ontwikkelen om het gebruik van explosieven te bestrijden. Naast de interventies specifiek gericht op de beschikbaarheid en vermeende voordelen van explosieven kan een **versterking of uitbreiding van al bestaande interventies** effect hebben. Ook zouden eventueel al bestaande (internationale) samenwerkingsverbanden tegen illegale vuurwapenhandel benut kunnen worden in de strijd tegen illegale vuurwerkhandel.

Aan de andere kant moet geconcludeerd worden dat het kortzichtig zou zijn om zich in de bestrijding tegen explosieven alleen te richten op zeer specifieke, kortetermijninterventies. Hierdoor zou een waterbedeffect kunnen ontstaan, waarbij criminelen overstappen naar een ander type geweldsmiddel. Explosieven zijn namelijk maar één onderdeel van een groter probleem: het misbruik van geweldsmiddelen die volgens het concept van geweldsmonopolie alleen ingezet zouden mogen worden door de politie of andere representanten van de overheid. Naast preventie en interventie gericht op explosieven, moet er dus ook kritisch gekeken worden naar de aanpak van geweldsmiddelen – de strategische gereedschapskist van criminelen – in bredere zin. Dit punt sluit ook aan bij een bredere aanbeveling: **Geweldsmiddelen moeten een centrale rol krijgen in de bestrijding van criminaliteit** – iets wat volgens experts op dit moment ontbreekt⁷. Zo worden vuurwapens bijvoorbeeld vaak alleen als bijvangst gezien in operaties gericht op de illegale drugshandel, terwijl juist geweldsmiddelen liquidaties of andere vormen van excessief geweld met een grote impact op de samenleving mogelijk maken. Kortom, een langdurig effectieve aanpak van het gebruik van explosieven vraagt om een integrale aanpak waar ook rekening gehouden wordt met andere geweldsmiddelen, en de rol die die middelen spelen in georganiseerde criminaliteit.

Er is een gebrek aan registratie en kennisuitwisseling

Een vereiste voor het ontwikkelen van zowel interventies specifiek gericht op explosieven als het verbeteren van een integrale aanpak van geweldsmiddelen is een **betrouwbare registratie** van geweldsincidenten en **kennisuitwisseling**. Door het ontwikkelen van de ‘Dutch Explosives Monitor’ en ‘Dutch Firearm Violence Monitor’ hebben mijn collega’s en ik de afgelopen jaren geprobeerd om kennis over explosieven en vuurwapens te verzamelen en met elkaar te integreren. Dit proces verliep moeizaam, onder andere door een gebrek aan betrouwbare en systematische registraties op nationaal niveau. Daarnaast is de bestaande kennis over het fenomeen en mogelijkheden tot interventies veelal

⁶ Krüsselmann, K., Aarten, P. & Liem, M. (2022) Dutch Firearm Violence Monitor

⁷ Ferwerda, F., Wolsink, J., van Leiden, I. (2020). De lading van vuurwapens. Den Haag: Politie & Wetenschap; Liem, M. & Krüsselmann, K. (2021). The way of the gun: firearms trafficking and its impact on violence in the Netherlands. Brussels: Flemish Peace Institute

verspreid over meerdere organisaties (Politie, Nederlands Forensisch Instituut, Openbaar Ministerie, etc). Te veel kennis is op dit moment nog gebaseerd op inzichten van enkele deskundigen, in plaats van **systematisch en lange-termijn onderzoek**. Betere kennisuitwisseling is daarom een vereiste voor het ontwikkelen of verbeteren van effectieve preventie- en interventiestrategieën; kennisuitwisseling tussen politie-eenheden, tussen organisaties, tussen wetenschappers en praktijkdeskundigen, maar ook over landsgrenzen heen. Naast Nederland is een soortgelijke toename aan explosieven namelijk ook geregistreerd in **België en Zweden**⁸.

Tot slot: De media-, maatschappelijke en politieke aandacht voor explosieven is gerechtvaardigd en zorgt voor meer aandacht voor het misbruik van gewelddsmiddelen door criminelen. Hierdoor wordt het verleidelijk om op zoek te gaan naar interventies die op korte termijn een einde maken aan het plaatsen van explosieven. Laten we echter niet het onderliggende probleem vergeten: het criminele misbruik van gewelddsmiddelen dat het geweldsmonopolie door de rechtstaat ondermijnt en grote impact heeft op de Nederlandse samenleving. Dit probleem verdient aandacht en een integrale, evidence-based en structurele aanpak.

Katharina Krüsselmann, 20 Mei 2024

⁸ Krüsselmann, K., Rabolini, A., & Liem, M. (2021). The illegal use of handgrenades in the Netherlands. The Hague: Leiden University.